

Рецензія

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри акторської майстерності

Стадніченко Надії Василівни

на дисертаційну роботу **Кривошеєвої Ольги Володимирівни**

**«Організаційно-педагогічні умови використання ігрового тренінгу
в професійній підготовці майбутнього актора»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань

01Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 – «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Мистецтво театру є одним із способів художнього осмислення та відтворення життя у формі сценічних образів, що зумовлює потребу у фахівцях, здатних розуміти морально-етичні, психологічні проблеми суспільства і втілювати їх за допомогою широкого спектру специфічних засобів. Ступінь володіння актором прийомами професійного спілкування, засобами сценічної виразності, свідчить про його серйозну фахову підготовку. Тому тема дисертаційного дослідження Кривошеєвої О.В. є актуальною для теорії та методики професійної освіти. Дисертантка наголошує на теоретичному забезпеченні та практичному втіленні в освітній процес закладу вищої освіти новітніх прийомів формування професійних якостей майбутнього актора засобами *ігрового тренінгу*, акцентуючи на створенні певних *організаційно-педагогічних умов*, що забезпечують ефективне формування і розвиток творчого потенціалу майбутнього актора та потребу особистості у дослідженні та використанні внутрішніх потенційних ресурсів для професійного зростання і самореалізації.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження

Достовірність отриманих наукових результатів підтверджується теоретичною, методологічною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; застосуванням у процесі здійснення дослідження сучасних методів; вивченням великого переліку першоджерел (178). Висновки і рекомендації дисертаційного дослідження широко висвітлено в 18 – ти публікаціях, із них 1 - розділ у колективній зарубіжній монографії; 8 – статті в наукових виданнях, 10 – матеріали конференцій, 1 – наукове видання. Основні положення й результати

дослідження обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових, науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня. У кінці кожного розділу дисертації авторкою зазначено номери публікацій, де висвітлювалася тема кожного розділу, що свідчить про повноту викладення матеріалу дослідження в наукових виданнях.

Наукова новизна представлених теоретичних та експериментальних результатів

Беззаперечна наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у визначенні організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього актора до професійної діяльності для досягнення *ігрового стану в процесі формування і розвитку професійної майстерності та* впровадження алгоритму застосування ігрового тренінгу в професійну підготовку майбутнього актора; розробленість і теоретичне обґрунтування наукових підходів до *гри як педагогічного феномена культури*. Також важливим здобутками авторки є теоретичне обґрунтування *формування акторського інтелекту як визначальної професійної характеристики діяльності актора*.

Практичне значення отриманих результатів

Практична значимість одержаних результатів дослідження надає можливість широкого застосування ігрового тренінгу в освітньому процесі закладів вищої освіти, впровадження у професійну підготовку майбутніх акторів науково-методичних комплексів навчальних дисциплін «Майстерність актора», «Тренінг із майстерності актора», використання методик формування загальнопрофесійних і специфічно-професійних знань, практикуму з формування акторського інтелекту; застосування алгоритму впровадження ігрового тренінгу в освітній процес, практичне застосування науково-методичного видання «Діагностика сформованості готовності майбутнього актора до професійної діяльності», що містить компоненти, критерії, показники для діагностики здатностей до професійної діяльності.

Основні результати дисертаційного дослідження можуть бути застосовані в майбутніх наукових і методичних розробках щодо якості професійної підготовки майбутніх акторів, слугувати основою для підвищення кваліфікації і підготовки мистецько-педагогічних кадрів.

Структура та оформлення дисертації

Дисертація Кривошеєвої О.О. є завершеною науковою роботою, що складається зі вступу, трьох розділів, висновки, списку використаних джерел

(178) і додатків. Структура роботи відповідає меті дослідження і завданням, що у ньому вирішуються. У вступі дисертантка обґрунтовує актуальність дослідження, визначає об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, представляє експериментальні бази дослідження.

У Розділі 1 *«Теоретичні засади використання ігрового тренінгу в професійній підготовці майбутнього актора»*, у підрозділі 1.1. *«Гра як педагогічний феномен культури в контексті ігрового тренінгу: сутність, характеристика і підходи»* авторка аналізує феномен «гри» з позиції філософії, де гра розглядається як діяльність, сутність якої є універсальною і реалізовується в інтелектуальному і художньо-творчому акті, як прояв естетичного і духовного життя; розкривається важлива роль гри у формуванні людини як соціальної високоморальної істоти. Розглядаючи методологічний підхід дослідження гри як базову підставу для педагогіки, феноменологічний аспект гри як обґрунтування організаційно-педагогічних умов, онтологію гри як взаємозалежність гри і культури, гносеологічний аспект гри як підтвердження її пізнавальних можливостей, авторка робить висновок, що гра є фундаментальним феноменом людської діяльності і важливим елементом розвитку, розваги, соціально-культурної адаптації і самореалізації для людини зрілого віку і дитини. У психолого-педагогічному аспекті гра трактується нею як форма самовираження, здатність до якого сприяє успішному виконанню здобувачами вищої освіти, майбутніми акторами непростих навчальних завдань.

Авторка аналізує форми гри, запропоновані французьким психологом Жаном Піаже: гра-вправа, символічна гра, гра з правилами і робить висновок, що кожна з цих форм гри відображає інтелектуальний рівень розвитку людини і творчі можливості. На думку дисертантки, педагогічні можливості гри – соціалізуючі, розвиваючі, дидактичні, психотерапевтичні, діагностичні, спрямовані на прояв спонтанності та унікальних особистісних якостей, що важливо для професійного виховання акторів засобами ігрового тренінгу.

У підрозділі 1.2. *«Європейський контекст становлення акторського тренінгу: витоки й класичні контури професійної підготовки майбутнього актора»* авторка здійснює екскурс до коренів зародження акторського тренінгу у театрі країн Західної Європи та театрі країн Сходу, про пошуки видатного українського режисера-новатора, актора, теоретика театру Леся Курбаса у напрямі визначення ролі актора в сучасному українському театрі та створення системи виховання акторів, відповідно до законів: мотивації, економності, закону сприйняття світу,

фіксації, закону послідовності дії, ритмічності, закону контрастів, які були покликані виховати освіченого, здатного до самопізнання актора – «розумного арлекіна». Дисертантка розглядає методи виховання акторів відомими європейськими режисерами .Є Гротовським, Е. Барба, А. Арто, Б. Брехтом, П. Бруом, кожен з яких мав власний погляд на систему фахової підготовки актора засобами тренінгу як сутнісної складової театральної педагогіки, що звільняє фізичне тіло і свідомість.

У підрозділі 1.3. *«Ігровий тренінг у системі професійної підготовки майбутнього актора: освітньо-професійні програми, сучасна практика»* дисертантка пропонує дефініцію поняття «ігровий тренінг», розглядаючи його як педагогічний метод удосконалення акторського психофізичного апарату (інструменту), яка має імпровізаційний характер діяльності, спрямований на розвиток творчої інтуїції, свободи й мимовільності реакцій, що передбачає володіння вмінням одночасного включення у два типи поведінки: практичну (реальну) і умовну (уявну), яка відбувається в рамках жорстко заданих педагогом (режисером) правил. Авторка, враховуючи досягнення сучасної науки, робить акцент на психофізіологічному аспекті акторського тренінгу, на методології формування складових акторського тренінгу в залежності від педагогічних завдань у контексті загальної програми фахової підготовки майбутнього актора.

Ольгою Володимирівною було проаналізовано освітньо-професійні програми підготовки здобувачів вищої освіти першого рівня бакалавра за спеціальністю 026 «Сценічне мистецтво» вищих навчальних закладів України: Запорізький національний університет (ЗНУ), Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого та Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка з метою ознайомлення із сучасними вимогами до здобувача вищої освіти, визначення фахових компетентностей, які має отримати майбутній актор у результаті навчання і місце тренінгу в освітньо-професійних програмах навчальних закладів. У результаті аналізу ОПП авторка відзначає, що тренінг, як навчальна дисципліна, присутній лише в програмах двох вишів (КНУТКіТ ім. І. К. Карпенка-Карого та ТНПУ ім. В. Гнатюка). У ХНУМ ім. І. П. Котляревського цей компонент представлений у переліку вибіркових дисциплін, а в ЗНУ він відсутній, як не сумно це усвідомлювати. У дисертації розглянуто досвід проведення психофізичних тренінгів у Вітчизняних закладах освіти з метою

формування й розвитку професійних умінь і навичок, необхідних для здійснення творчої фахової діяльності і зроблено висновок про недостатність уваги щодо розвитку акторського інтелекту.

На цілком слушну думку автора, тренінг відіграє важливу роль у формуванні акторської психофізики і сприяє професійному становленню майбутніх акторів. Аналізуючи досвід зарубіжних колег у використанні ігрового тренінгу як методу фахової підготовки, дисертантка закликає українських викладачів творчих дисциплін скористатися їх досягненнями.

У підрозділі 1.4. *«Готовність майбутнього актора до професійної діяльності»* авторка розглядає феномен готовності актора як складне і багатогранне явище і визначає його компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-ігровий, особистісно-професійний, відповідні критерії і рівні – репродуктивний (початковий), продуктивний (достатній), креативний (високий).

У відповідності з визначеними компонентами критеріями і рівнями у розділі 2 авторка визначає організаційно-педагогічні умови впровадження ігрового тренінгу в професійну підготовку майбутнього актора. У підрозділі 2.1. *«Формування акторського інтелекту як визначальної професійної характеристики майбутнього актора»* авторка аналізує поняття «інтелект» і наводить теорію «множинного інтелекту», запропоновану психологом Говардом Гарднером, який стверджує, що інтелект людини складається з різних видів інтелектуальних здібностей: лінгвістичних, логіко-математичних, просторових, музичних, кінестетичних, інтерперсональних, інтраперсональних, природних, екзистенціальних.

Дуже цінним, на нашу думку, у роботі є те, що аналізуючи дослідження вчених щодо множинного інтелекту, дисертантка виділяє найбільш актуальні його типи для використання в професійній діяльності актора, демонструє їх у таблиці на рис.2.1 *Архітектоніка акторського інтелекту* – фізичний, екзистенційний, соціальний, міжособистісний, духовний, інтуїтивний, візуально-просторовий, когнітивний, визначає зміст дефініції «акторський інтелект», наголошуючи на введенні поняття «акторський інтелект» у професійну освіту актора з метою сприяння індивідуалізованому підходу до професійної акторської освіти.

У підрозділі 2.2. *Створення ігрового стану в процесі формування й розвитку акторської майстерності майбутнього фахівця* авторка обґрунтовує теоретичні засади феномена «ігровий стан актора» в акторській діяльності, надаючи визначення поняттю «ігровий стан», завдяки якому активізується творчий

потенціал особистості, емоційне самовираження за умови усвідомлення актором свого внутрішнього «Я» і «не Я», де «Я» - це самоусвідомлення актора, а «не Я» - перехід актора у вигаданий світ сценічного героя у процесі «дисоціації». Для успішного досягнення здобувачем вищої освіти ігрового стану автор пропонує педагогом виконання таких завдань: створення безпечного навчального простору; формування почуття довіри через створення партнерських відносин; встановлення правил комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу, що є необхідним для формування етичних норм професійного спілкування у майбутнього актора.

У розділі 2.3. *Впровадження алгоритму застосування ігрового тренінгу в професійну підготовку майбутнього актора* пропонує струнку схему застосування ігрового тренінгу у формуванні готовності до професійної діяльності через опанування теоретичного блоку фахових дисциплін і практичне втілення отриманих знань, поділяючи цей процес на чотири етапи.

На нашу думку, дуже цінним у дослідженні є визначення ключової ролі творчого щоденника як інструмента самоаналізу і самопізнання здобувача вищої освіти, зміст якого полягає у фіксуванні явищ зовнішнього світу, етапів власного розвитку та моніторингу власного внутрішнього стану.

Авторка пропонує чіткий алгоритм застосування ігрового тренінгу на кожному етапі освітнього процесу, детально, покроково описуючи власний досвід досягнення необхідних результатів та висвітлюючи педагогічні експерименти відомого представника американської школи підготовки акторів Сендфорда Мейснера. На нашу думку, цей підрозділ дисертаційного дослідження може стати дієвими методичними вказівками для роботи в класі майстерності актора викладачів фахових дисциплін вищих навчальних закладів.

У розділі 3 дисертаційного дослідження *«Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов використання ігрового тренінгу в професійній підготовці майбутнього актора»* представлена організація та хід педагогічного експерименту, що відбувався у чотири етапи: організаційно-підготовчий, пошуково-констатувальний, формувальний, контрольно-узагальнювальний. Представлені матеріали свідчать про уважне, прискіпливе ставлення дисертантки до організації, проведення, оцінювання результатів педагогічного експерименту і доводять ефективність визначених організаційно-педагогічних умов використання ігрового тренінгу для формування готовності здобувача вищої освіти до професійної діяльності.

Зауваження та побажання до дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження О.В. Кривошеєвої виконано на відповідному науковому рівні, проте його окремі положення мають дискусійний характер, що зумовило висловлення таких зауважень і рекомендацій.

1. На 45 сторінці дисертації дещо некоректно згадується ім'я Марка Фабія Квінтіліана, відомого римського педагога, ритора, автора підручника ораторського мистецтва «Повчання оратору». На наш погляд, необхідне уточнення.

2. У підрозділі 2.1. автор згадує про Східну театральну школу, доцільно було б більш змістовно розкрити різницю між Західною та Східною театральними школами та зобразити це порівняння схематично.

3. Так як однією з умов у дослідженні є формування акторського інтелекту, як визначальної професійної характеристики майбутнього актора, на нашу думку, було б доцільно включити у розроблений вами методичний інструментарій тест на типи акторського інтелекту.

4. Доцільно було б розглянути освітньо-професійну програму Львівського національного університету імені Івана Франка, оскільки цей заклад вищої освіти брав участь у педагогічному експерименті.

Висловлені зауваження та побажання не зменшують наукового значення дослідження і не впливають на його високу позитивну оцінку. Рецензована дисертація є самостійною завершеною науковою працею, її результати мають наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, є важливими для розвитку педагогічної науки.

Загальний висновок

Вважаємо, що дисертаційна робота Кривошеєвої Ольги Володимирівни «Організаційно-педагогічні умови використання ігрового тренінгу в професійній підготовці майбутнього актора», є завершеною самостійною науковою роботою, в якій подано теоретичне узагальнення і нове вирішення поставленого наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов використання ігрового тренінгу в підготовці майбутнього актора до професійної діяльності, містить нові аргументовані результати в галузі професійної освіти і вирішує важливу проблему в галузі теорії та методики професійної освіти та проблему недостатнього науково-методичного забезпечення процесу фахової підготовки майбутнього актора.

Отже, аналіз змісту дослідження, анотації, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація «Організаційно-педагогічні умови використання ігрового тренінгу в професійній підготовці майбутнього актора», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 (зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 за № 155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 № 167 (Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022), а її авторка Кривошеєва Ольга Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри акторської майстерності
Запорізького національного університету

Стадніченко Н.В.